

LEADER Netwerk Nederland

100 %
LEADER

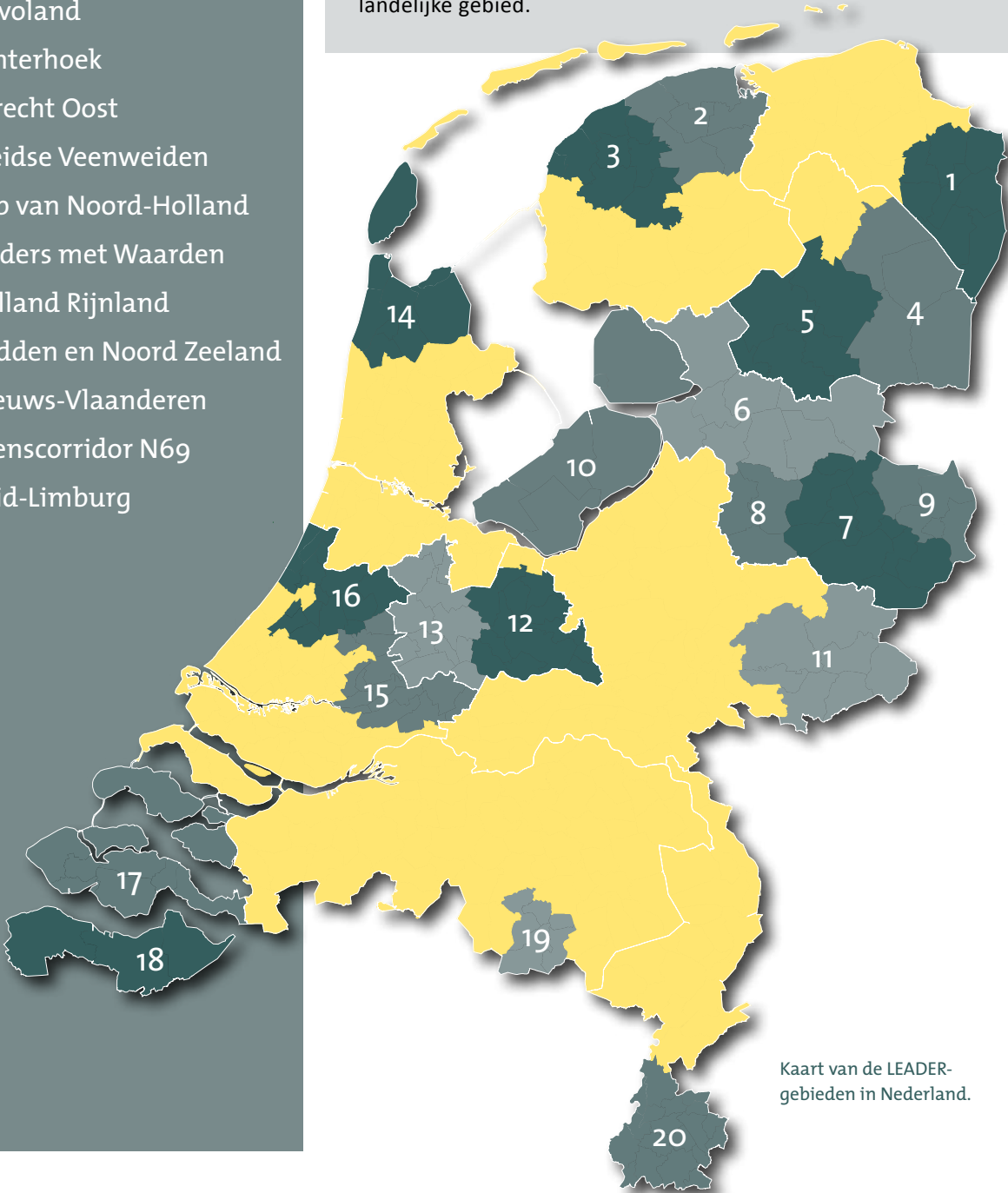
KLAAR VOOR DE TOEKOMST!

LEADERGEBIEDEN

- 1. Oost-Groningen
- 2. Noordoost Fryslân
- 3. Noordwest Fryslân
- 4. Zuidoost Drenthe
- 5. Zuidwest Drenthe
- 6. Noord Overijssel
- 7. Zuidwest Twente
- 8. Salland
- 9. Noordoost Twente
- 10. Flevoland
- 11. Achterhoek
- 12. Utrecht Oost
- 13. Weidse Veenweiden
- 14. Kop van Noord-Holland
- 15. Polders met Waarden
- 16. Holland Rijnland
- 17. Midden en Noord Zeeland
- 18. Zeeuws-Vlaanderen
- 19. Grenscorridor N69
- 20. Zuid-Limburg

Inhoud:	pagina:
LEADER IN HET KORT	5
UITKOMSTEN WORKSHOP LEADER CONFERENTIE	6
OP WEG NAAR EEN NIEUWE PERIODE	7
HOOFDDOEL 1	8
Bevorderen van een slimme, veerkrachtige en gevarieerde landbouwsector.	
HOOFDDOEL 2	12
Intensiveren van de zorg voor de leefomgeving en het nemen van klimaatmaatregelen.	
HOOFDDOEL 3	16
Versterken van de sociaaleconomische structuur in het landelijke gebied.	

Kaart van de LEADER-gebieden in Nederland.

KLAAR VOOR DE TOEKOMST!

Samen van onderop, dat is voor mij LEADER. Na bijna dertig jaar is de integrale aanpak om de leefbaarheid en economie op het platteland te versterken en te ontwikkelen, uitgegroeid tot een begrip. Niet alleen in Nederland, maar in veel regio's in Europa.

Het huidige Europese programma voor plattelandsontwikkeling waar LEADER onder valt, eindigt eind 2020. Als LEADER-regio's dragen we gezamenlijk bij aan de opvolger van dit programma, via het Nationaal Strategisch Plan. In deze uitgave laten we als regio's alvast zien dat (en hoe!) wij gezamenlijk verder willen richting 2022, de start van het nieuwe gemeenschappelijke Europese landbouwbeleid.

De LEADER-aanpak heeft zich inmiddels ruimschoots bewezen. Ik vind het daarom heel belangrijk dat de zo kenmerkende bottom-up aanpak behouden blijft. Daarnaast pleit ik voor eenvoudiger regelgeving. Op dit moment is deze vaak erg complex, waardoor we het initiatiefnemers onnodig moeilijk maken. Laten we de nieuwe regeling voor hen, en onszelf, zo praktisch mogelijk houden.

Naast plannen voor de toekomst, staan er in dit magazine ook mooie resultaten uit de huidige subsidieperiode. Deze voorbeelden -van een herbestemming van een Oldambtster boerderij in Groningen tot zilte teelten in Zeeland- laten zien dat de LEADER-werkwijze uitstekend past bij de toekomstige doelstellingen van het nieuwe Europese landbouwbeleid.

Kortom, LEADER IS 100% klaar voor de toekomst!

Henk Staghouwer
gedeputeerde provincie Groningen

LEADER IN HET KORT

De LEADER methode

LEADER is een **bottom up werkwijze voor regionale ontwikkeling: voor, door en van de burgers zelf!**

Deze unieke werkwijze is al in 1991 door de Europese Unie bedacht en geïntroduceerd. Eerst als zelfstandig programma en vanaf 2007 als onderdeel van het Plattelandsontwikkelingsprogramma.

LEADER staat voor een **integrale** aanpak voor het stimuleren van de vitaliteit van een **regio**. Integraal wil zeggen dat het gaat om zowel de **leefbaarheid, de economie als duurzaamheid**. De doelen staan in een **gebiedsstrategie** (de 'LOS') die door de bewoners van het gebied zelf is opgesteld. Om deze doelen te bereiken zijn innovatie, samenwerking en leren van elkaar erg belangrijk.

De regio krijgt subsidie van Europa. Provincie, gemeenten en waterschap doen daar een zelfde bedrag bij. Een gemengde groep bewoners van de regio, de Lokale Actie Groep, beslist aan welke projecten dit geld wordt besteed. Naast deze 'LEADER bijdrage' moet er ook altijd een **eigen bijdrage** van de initiatiefnemers bij. Dit kan in de vorm van geld, maar ook 'in natura' door de inzet van de eigen kennis, ervaringen, netwerken, eigen arbeid en vrijwilligerswerk. Deze eigen bijdrage is altijd minstens de helft van de totale kosten van een project. Zo laten initiatiefnemers zien dat er voldoende draagvlak en draagkracht is voor het project. Het gaat om initiatieven van lokale bewoners, ondernemers en organisaties die **meerwaarde** hebben voor het gebied en die bijdragen aan de doelen van de gebiedsstrategie.

Eén euro vanuit Europa levert zo een investering in de regio op van minstens vijf tot wel tien euro. Het levert ook nieuwe werkgelegenheid en bedrijvigheid op en het versterkt de betrokkenheid en het zelf organiserend vermogen van bewoners in de regio.

Uitvoering voor en door het gebied

In Nederland zijn er 20 LEADER gebieden met elk een Lokale Actie Groep (LAG). Deze LAG ondersteunt initiatieven en beoordeelt subsidieaanvragen. Een LAG heeft deelnemers van (lokale) overheden, ondernemers en burgers, waarbij geen van deze partijen de meerderheid mag hebben.

Iedere LAG selecteert projecten die:

- Aansluiten bij de gebiedsstrategie
- Bottom-up tot stand zijn gekomen en draagvlak hebben in de regio
- Innovatief zijn
- Integraal zijn (meerdere sectoren)
- Een voorbeeldfunctie kunnen vervullen voor anderen
- Samenwerking bevorderen (kan ook (inter)nationaal)

Meer dan subsidie

LEADER is meer dan een 'subsidiepot'. De LAG en de LEADER adviseurs **begeleiden** initiatiefnemers van plan naar aanvraag en

van aanvraag naar uitvoering. Zij kijken **wat het initiatief nodig heeft**: bijvoorbeeld geld om te investeren (eenmalige bijdrage), kennis, contacten, maar ook hulp bij de subsidie aanvraag en het vinden van andere financieringsbronnen.

Communicatie is een belangrijk onderdeel van de LEADER aanpak. Dit gebeurt door nieuwsbrieven, de website, social media en door netwerkbijeenkomsten. De LEADER groepen en coördinatoren brengen verschillende initiatiefnemers met elkaar in contact, waardoor kennis en ervaring worden gedeeld. Hierdoor ontstaat er meer **samenwerking** binnen de regio en tussen regio's. Deze aanpak versterkt het regionale netwerk.

"LEADER is een begrip in de Noordoostpolder. Een speelmoes-tuin, een outdoor fitnesspark, een voedselbos, groene schoolpleinen en een digitaal dorpsplein. Dit zijn allemaal LEADER projecten die nu lopen of zelfs al klaar zijn. LEADER helpt onze dorpen, verenigingen en (recreatie) ondernemers om hun wensen uit te voeren."

Wethouder Marian Uitdewilligen - gemeente Noordoostpolder

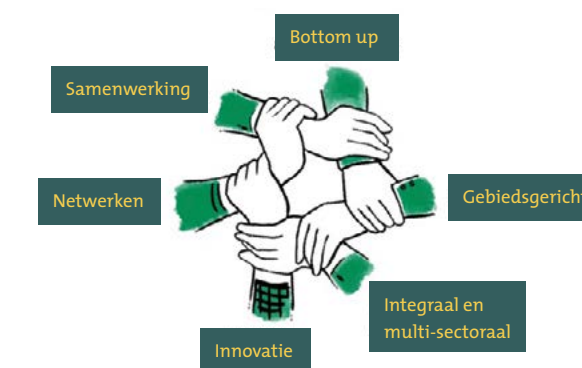
Europa dichterbij de burgers

Bewoners zijn dus rechtstreeks betrokken bij de LEADER werkwijze en zo doende bij de uitvoering van een Europees programma. Daarom biedt LEADER een unieke kans om de vertrouwensband tussen Europa en haar burgers op een directe en concrete manier te verbeteren. Het brengt Europa dichterbij de burgers en vice versa.

LEADER Netwerk Nederland

De 20 LEADER gebieden hebben zich verenigd in het LEADER Netwerk Nederland (LNN). LNN richt zich vooral op het organiseren van de onderlinge uitwisseling van kennis en ervaringen tussen de LEADER gebieden en op het uitdragen van de resultaten op landelijk niveau. Deze brochure is daar een voorbeeld van. Via LNN zijn de LEADER gebieden ook aangehaakt bij ELARD, de Europese koepelorganisatie van de bijna 3000 LEADER gebieden die er in heel Europa zijn. ELARD behartigt de belangen van LEADER bij de Europese instituties.

LEADER-methode

OP WEG NAAR EEN NIEUWE PERIODE

Het huidige Plattelandsontwikkelingsprogramma eindigt eind 2020. Er is nog een uitloop, waarin de laatste projecten uitgevoerd kunnen worden. Afhankelijk van het tempo van de onderhandelingen in 'Brussel' zal het nieuwe Europese Landbouwbeleid (GLB) in 2022 van start gaan voor een periode van zeven jaar.

In Nederland is de discussie over de invulling van het beleid voor de nieuwe periode inmiddels in volle gang. Uitgangspunt hierbij zijn, voornamelijk, de voorstellen die de Europese Commissie vorig jaar heeft gedaan.

Een belangrijk verschil met de huidige periode is, dat voor de komende periode alles in een samenhangend plan moet worden verwoord: het Nationaal Strategisch Plan (NSP). In het NSP moet worden aangegeven hoe de Europese en nationale middelen ingezet worden en hoe deze gaan bijdragen aan de doelen van het Europese landbouw- en plattelandsbeleid.

Het gaat om drie hoofdoelen met elk drie subdoelen:

Hoofddoel 1: Bevorderen van een slimme, veerkrachtige en gevarieerde landbouwsector

Subdoel 1a Bieden van steun met het oog op een leefbaar landbouwinkomen en veerkracht in de EU om de voedselzekerheid te vergroten

Subdoel 1b Vergroten van de marktgerichtheid en van het concurrentievermogen van de agrarische sector

Subdoel 1c Verbeteren van de positie van landbouwers in de waardeketen

Hoofddoel 2: Intensiveren van de zorg voor de leefomgeving en het nemen van klimaatmaatregelen

Subdoel 2a Bijdragen tot matiging van en aanpassing aan klimaatverandering en tot duurzame energie

Subdoel 2b Bevorderen van duurzame ontwikkeling en efficiënt beheer van natuurlijke hulpbronnen, zoals water, bodem en lucht

Subdoel 2c Bijdragen aan de bescherming van de biodiversiteit

Hoofddoel 3: Versterken van de sociaal-economische structuur in het landelijke gebied

Subdoel 3a Ondersteunen van jonge landbouwers en vergemakkelijken van bedrijfsontwikkeling in plattelandsgebieden

Subdoel 3b Bevorderen van de werkgelegenheid, groei, sociale inclusie en lokale ontwikkeling in plattelandsgebieden

Subdoel 3c Beter inspelen door de landbouw op maatschappelijke verwachtingen inzake voedsel en gezondheid

LEADER blijft onderdeel uitmaken van het GLB, ook in de nieuwe periode. In de beleving van bestuurders kan LEADER met name bijdragen aan de realisatie van subdoel 3b, het bevorderen van werkgelegenheid, groei en sociale inclusie in plattelandsgebieden. Landbouwminister Schouten heeft al aangegeven, dat zij hoopt dat LEADER ook bijdraagt aan de subdoelen 2a, 2b en 2c.

LEADER Netwerk Nederland gaat nog een stap verder en stelt dat met de LEADER aanpak bijgedragen kan worden aan **alle** doelen en subdoelen. Sterker nog: LEADER projecten dragen daar nu al aan bij!

In deze brochure worden hiervan concrete voorbeelden over het voetlicht gebracht. Dat is de kracht van 100% LEADER!

UITKOMSTEN WORKSHOP LEADER CONFERENTIE NATIONAAL STRATEGISCH PLAN

Op 23 mei 2019 vond de eerste stakeholders-conferentie in het kader van het op te stellen Nationaal Strategisch Plan plaats. Tijdens de conferentie is ook een workshop LEADER gegeven. LEADER is door de bottom-up aanpak een uitermate geschikte methode om het landelijk gebied sociaal-economisch te versterken. Europa komt door deze aanpak dicht bij de burger te staan.

Er ligt een opgave om samen te werken aan de sociaal-economische ontwikkeling van het platteland en aan duurzaam beheer van de ruimte. De agrarische sector moet zich inzetten voor maatschappelijk draagvlak en moet invulling geven aan haar 'license to produce', bijvoorbeeld door de relatie stad-platteland en boer-burger te verstevigen. Hiervoor is LEADER-subsidie beschikbaar. LEADER vervult een belangrijke functie in het verkleinen van de kloof tussen Europa, de landbouwsector en de inwoners van het platteland. Dit komt vooral door de zichtbaarheid, werkwijze en bekendheid van LEADER in de regio's.

Actuele thema's

Hoe kan LEADER bijdragen aan de nieuwe EU-doelen van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB)? En hoe moeten we deze doelen doorvertalen in het nieuwe LEADER-onderdeel van het Nationaal Strategisch Plan (NSP)? De aanwezigen vinden de doelen van het huidige POP3 en de LEADER-programma's nog steeds actueel. Zoals versterking van gebieden die economisch achterblijven, inspelen op demografische ontwikkelingen, (agro)-toeristische ontwikkelingen van het platteland en relaties tussen stad en platteland. Ook voor het nieuwe GLB zijn ze bruikbaar.

Controledruk

Wel vinden sommigen de regel- en controledruk bij LEADER-projecten te hoog. Initiatiefnemers moeten te lang wachten op beschikkingen en (deel)betalingen. Een van de deelnemers oppert de mogelijkheid om voor de relatief kleine LEADER-projecten voorfinanciering mogelijk te maken, in plaats van de gebruikelijke declaratiesystematiek.

Logische afbakening

Wat willen we veranderen in LEADER en wat moet behouden blijven? In de toekomst zouden gebieden geselecteerd moeten worden op basis van logische afbakening, bijvoorbeeld gebieden die uit zichzelf al een eenheid zijn door het type landschap. Provinciegrenzen of zelfs landsgrenzen mogen geen barrière vormen.

Wat gehandhaafd moet blijven is de werkwijze van LEADER, waarbij lokale initiatieven – ook buiten het boerenland – centraal staan. Hier profiteert het platteland het meest optimaal van.

Gemeenten

LEADER biedt ook gemeenten de mogelijkheid hun doelen te realiseren. Wel wordt opgemerkt dat in de huidige POP3-periode de LEADER-gebieden die op voorhand gemeentelijke of provinciale cofinanciering hebben geregeld, beter functioneren en sneller resultaten boeken. Het vooraf regelen van cofinanciering zou een wegingstool moeten worden in de selectie van toekomstige LEADER-regio's. Tot slot is het gebruiken en combineren van meerdere EU-fondsen via de LEADER-methodiek nog benoemd als kansrijke aanpak.

Meer informatie: <https://toekomstglb.nl/nspsconferentie>

Getekende weergave van de resultaten van de workshop.

HOOFDDOEL 1: BEVORDEREN VAN EEN SLIMME, VEERKRACHTIGE EN GEVARIEERDE LANDBOUWSECTOR

Subdoel 1a:

Bieden van steun met het oog op een leefbaar landbouwinkomen en veerkracht in de EU om de voedselzekerheid te vergroten.

Een leefbaar inkomen voor boeren en tuinders is al sinds de start van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid in de jaren zestig van de vorige eeuw een van de speerpunten. Het gezinsbedrijf is nog steeds de dominante bedrijfsvorm. Voor agrarische bedrijven die Europese steun krijgen, bestaat gemiddeld 20% van het agrarische inkomen uit subsidies uit de 1e pijler van het GLB, de inkomensvoelers. Desondanks had 44% van de agrarische

huishoudens in 2016 een inkomen onder de lage-inkomensgrens van € 23.870. Steeds meer agrarische bedrijven zijn daarom op zoek naar andere inkomstenbronnen en verdienmodellen. Al een kwart van de agrarische bedrijven is actief in een of meer vormen van multifunctionele landbouw. De omzet is in vijf jaar tijd verdubbeld naar bijna € 1 miljard. Binnen veel LEADER programma's worden initiatieven op dit gebied ondersteund.

VAN BOER NAAR BURGER

OOST-GRONINGEN

In een uit oude kloostermoppen opgetrokken kloosterboerderij in Sellingen is een niet-traditionele veehouder gevestigd. Al jaren geleden zijn zij op zoek gegaan naar andere verdienmodellen met onder meer streekproducten en arrangementen. Nu wordt er geïnvesteerd in de productie van hamburgers. Biologisch schapevlees van koeien en varkens die rond de boerderij leven. De afzet wordt gedaan in de stad Groningen en bij een groeiend succes ook in andere noordelijke steden. In Groningen worden de producten geleverd aan de succesformule "burgerbakkerij", een bedrijf

die vanuit meerdere vestigingen hamburgers thuisbezorgd. Zo wordt de keten van boer naar burger een stuk kleiner.

www.keurmerkstreekproductenwesterwolde.nl/producenten/kloosterboerderij-bleijendaal

CIRCULAIRE BELEEFBOERDERIJ "DE VOSSEBURCH"

HOLLAND RIJNLAND

De Vosseburch is een kleinschalig melkveebedrijf (60 koeien) gelegen midden in het lintdorp Langerhaar. Het bedrijf is voortdurend bezig om de bedrijfsvoering te verduurzamen en kringlopen te sluiten. De melk wordt grotendeels verwerkt tot kaas en andere zuivelproducten en afgezet in de eigen winkel en via de Groene Hart coöperatie naar supermarkten en winkels in de regio. Daarnaast is gestart met een manege en is de oude stal omgebouwd tot zes appartementen en een feestzaal. Ook worden schoolklassen en andere groepen ontvangen en rondgeleid. Deze bezoekers uit de omliggende steden kunnen zo kennismaken met het echte boerenleven. Momenteel wordt geïnvesteerd in een nieuwe ontvangstruimte en een permacultuurtuin, waar kinderen van basisscholen uit de omgeving op een actieve en praktische manier kennis kunnen maken met voedselproductie.

www.vosseburch.com

Subdoel 1b:

Vergroten van de marktgerichtheid en van het concurrentievermogen van de agrarische sector.

De landbouwsector is toonaangevend in de wereld: het hoge kennisniveau, de innovatiekracht en het enorme productie-vermogen dwingen overal respect en bewondering af. De focus op intensivering en schaalvergroting van de agrarische productie staat echter steeds meer ter discussie: het leidt niet per se tot een betere marktpositie en een beter inkomen voor de agrarische ondernemers en het heeft geleid tot een aantal ongewenste neveneffecten voor natuur, milieu en landschap. Ook heeft

deze eenzijdige aandacht het gevaar in zich dat andere ontwikkelingsmogelijkheden onvoldoende aan bod komen. Juist deze nieuwe richtingen, zoals de ontwikkeling van producten met toegevoegde waarden en bijzondere kwaliteiten en de korte keten aanpak, bieden voor een toenemend aantal boerenbedrijven perspectief en een ontsnappingsmogelijkheid uit de tang van dalende prijzen en stijgende kosten. Binnen het LEADER programma is voor deze 'buitenbeentjes' juist veel aandacht.

Vezelhenep is een product dat al jaren wordt verbouwd en in Oost-Groningen op relatief grote schaal. Voorheen diende het vooral als veevoer. Agrariër Wim Vos uit Oude Pekela heeft voor dit product flink wat andere verdienmodellen op gevonden en is blijvend op zoek naar nieuwe producten. Hiervoor heeft hij een laboratorium opgericht op zijn boerenerf. De gedroogde bladeren worden vooral gebruikt voor thee. Een andere toepassing van hennep is die in de woningbouw. Het bedrijf levert complete casco woningen met henneppanelen, die een veel duurzamere vorm van isolatie bieden dan de kunststoffen die nu veelal worden gebruikt. Een ander voordeel: de productie van de grondstof gebeurt in de spreekwoordelijke achtertuin. Het is een landbouwgewas dat de bodem verbetert en weinig gewasbeschermingsmiddelen nodig heeft.

HENNEPTHEEFABRIEK EN -LABORATORIUM

www.dunagro.nl

OOST-GRONINGEN

Al meer dan 20 jaar is Kievit uit Katwijk actief in het klaarmaken en bezorgen van biologische groentepakketten in de wijde omgeving. In 2018 mocht het bedrijf zich zelfs winnaar noemen van de Duurzaamheidsprijs Duin- en Bollenstreek. Eigenaar Sebastiaan Bos is de drijvende kracht achter het bedrijf, dat niet alleen wil bijdragen aan verduurzaming van voedselproductie en -consumptie, maar ook op sociaal vlak een flinke steen bijdraagt: zo'n 20% van het personeelsbestand bestaat uit mensen met een arbeidsbeperking. Toen zich in 2017 de mogelijkheid voordeed om midden in Katwijk op twee hectare voormalige tuinbouwgrond een stadstuinderij te starten, liet Sebastiaan deze unieke kans niet aan zich voorbij gaan: Het bedrijf is in het voorjaar van 2019 gestart en op weg om biologisch te worden. "Dat betekent dat voor mij de kwaliteit van de bodem voorop staat. Zonder gezonde bodem, geen gezonde producten. Na ruim een jaar heel hard werken en met de hulp van personeel, vrijwilligers en bewoners is het gelukt en konden we deze maand voor het eerst oogsten. Doordat ik ook de

STADSTUINDERIJ KIEVIT

distributie via groentepakketten in eigen hand heb, lukt het meestal om de oogst van de ochtend al 's middags bij de klanten af te leveren."

<http://kievitamines.nl/blog/>

HOLLAND RIJNLAND

De Nederlandse agro-sector is onderdeel van een mondiale keten van producenten, handelaren, verwerkers, retailers en consumenten. Boeren beschouwen hun eigen positie in deze keten als zwak. De grote afnemers oefenen voortdurend een neerwaartse druk uit op de prijzen die ze bereid zijn aan de boeren te betalen; een steeds kleiner deel van de toegevoegde waarde komt bij de boer terecht. Een bijkomend effect van de globalisering van ons voedsel, is dat de consument steeds minder

weet waar het voedsel vandaan komt en hoe het wordt geproduceerd. Er zijn in de laatste jaren steeds meer initiatieven om de directe band tussen boer en burger, tussen producent en consument en tussen stad en land te herstellen en te versterken. Dit heeft geleid tot een grote variatie aan initiatieven, variërend van abonnement systemen, Herenboerderijen, streekproducten en voedselcoöperaties tot plukboerderijen.

BROUWERIJ ARTEMIS

Brouwerij Artemis is gevestigd aan de Reveweg in Dronten. Eigenaar en oprichter Theo Hogendoorn gaat samen met het lokale onderwijs een eigen streekbier ontwikkelen met in Flevoland geteelde hop en gerst. Als het lukt om alle grondstoffen lokaal te produceren, is dat relatief uniek voor Nederland. Er zal met andere, lokale bedrijven worden samengewerkt om arrangementen te ontwikkelen die de belevingswaarde van het buitengebied vergroten. Verder gaat Artemis investeren in uitbreiding van de bestaande brouwerij en de

inrichting van een ontvangstruimte. In deze ruimte zullen toeristen worden ontvangen, maar ook scholieren en studenten van het voortgezet en hoger onderwijs in Dronten.

<https://brouwerijartemis.nl>

VERSHUUS 2.0

Joyce Lamers runde al jaren een eigen groente- en fruitwinkeltje net buiten het dorp Ruinen. Zij heeft samen met haar partner Edwin van Rijn een fruitbedrijf in Marknesse. Johan en Alida Laarman verkochten ook al jaren kip- en kalkoenproducten vanuit hun boerderijwinkel bij hun eigen pluimveebedrijf in Ruinen. Geke Schoonvelde liep al een poos rond met het idee om een kaasmakerij te beginnen met melk van eigen koeien, zij heeft samen met Geuchien een melkveebedrijf in Ruinen. Het idee ontstond om de krachten te bundelen en samen een winkel in het centrum van Ruinen te beginnen. Op 29 april 2016 openden zij de deuren van het Vershuus. Zij bieden een breed assortiment aan verse kipproducten, groente en fruit in allerlei soorten en maten en een uitgebreid assortiment van boeren(kruiden)kazen. Ook

voor andere boeren-leveranciers is zo een soort hub ontstaan, waar zij hun streekproducten en toeristische diensten kunnen aanbieden. Onderdeel van deze toeristische diensten is o.a. een route langs agrarische bedrijven, waarmee de toerist het verhaal van het product te horen en te zien krijgt. En natuurlijk de producten ook kan proeven.

www.vershuus.nl

De extra meerwaarde van LEADER

In deze brochure laten we zien dat LEADER projecten kunnen bijdragen aan alle negen doelen van het nieuwe landbouw- en plattelandsbeleid. Maar LEADER is en doet meer! Naast het ondersteunen van concrete initiatieven, draagt LEADER bij in de vorm van aanjagen van ideeën, het helpen omzetten van dromen in concrete projecten, het ondersteunen bij het vinden

van samenwerkingspartners, van kennis en van andere vormen van financiering en bij het creëren van nieuwe regionale netwerken. In de ruim 25 jaar dat LEADER inmiddels wordt uitgevoerd, is ook keer op keer gebleken dat met de LEADER aanpak ingespeeld kan worden op nieuwe ontwikkelingen. We willen daarom, als toegift, aan de hand van drie projecten laten zien waar LEADER nog meer toe in staat is.

LOKAAL VOEDSEL 3.0

Laten we beginnen met een voorbeeld van waar het in het landbouwbeleid uiteindelijk om draait: het garanderen van de productie, verwerking, distributie, afzet en consumptie van een duurzaam, maar betaalbaar, gevarieerd, betrouwbaar en gezond voedselpakket dat toegankelijk is voor alle lagen van de bevolking. Nederland is wereldkampioen in efficiënte op export gerichte productie, maar in veel steden groeit bij burgers, horeca en winkeliers de aandacht voor lokaal, duurzaam geproduceerd voedsel. Ze willen weten waar hun voedsel vandaan komt en hoe het wordt geproduceerd. Tegelijkertijd zijn er ook steeds meer producenten en lokale boerencoöperaties die hun producten meer in de eigen regio afzetten. In veel van de 20 LEADER gebieden zijn voorbeelden te vinden van projecten rond lokaal voedsel, streekproducten en korte ketens. Vaak zijn dit echter aanbod gedreven initiatieven en lukt het niet of maar in beperkte mate om een goede aansluiting bij de lokale vraag te vinden.

Hoe vinden vraag en aanbod elkaar beter? De Utrechtse LEADER-groepen Weidse Veenweiden en Utrecht-Oost hebben de handen ineengeslagen om nu eens diepgaand uit te zoeken wat daar voor nodig is. In het samenwerkingsproject Lokaal Voedsel 3.0 gaan betrokkenen uit beide gebieden samen met stakeholders uit de stad Utrecht aan de slag door middel van meet & matchbijeenkomsten, het uitwisselen van praktische kennis (leergangen) en wordt door een 'Lokaal-voedsel-makelaar' vraag en aanbod sneller en beter bij elkaar gebracht.

Daarnaast wordt veel tijd besteed aan uitwisseling en overdracht van ervaringen en kennis door uitwisselingsbezoeken tussen de LEADER-gebieden, een eindconferentie met presentatie van de eindresultaten, een (animatie)video met de resultaten en presentaties over het project in andere (LEADER)gebieden.

HOOFDDOEL 2: INTENSIVEREN VAN DE ZORG VOOR DE LEEFOMGEVING EN HET NEMEN VAN KLIMAAT-MAATREGELEN

Subdoel 2a:

Bijdragen tot matiging van en aanpassing aan klimaatverandering en tot duurzame energie.

Een van de grootste, mondiale opgaven van deze tijd is het tegengaan dan wel omgaan met klimaatverandering. Zowel acties gericht op het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen, zoals CO₂, als het tijdig aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering zijn daarbij nodig en urgent. Naast het recent afgesloten Klimaatakkoord op nationaal niveau, is er in het Europese landbouw- en plattelandsbeleid al langer

nadrukkelijk aandacht voor klimaatverandering. Dit heeft er uiteraard mee te maken dat de landbouw niet alleen bijdraagt aan de uitstoot van broeikasgassen, maar zelf ook direct de gevolgen ondervindt van klimaatverandering. Maar niet alleen de landbouw, ook de rest van het platteland krijgt hier mee te maken. Dat dit ook kansen biedt voor nieuwe verdienmodellen en vormen van samenwerking, komt in meerdere LEADER projecten naar voren.

ZEEUWSE ZILTE TEELTEN 2.0

MIDDEN- EN NOORD-ZEELAND

Klimaatverandering zorgt voor steeds extremere weersomstandigheden en verzilting van de bodem. Ook staan de prijzen voor diverse akkerbouwproducten al jaren onder druk. Het akkerbouwbedrijf van Aart Jan Bil is gevestigd in een deel van Zeeland dat aan verzilting onderhevig is, namelijk in Kerkwerpe op Schouwen-Duiveland. Hans Elenbaas pioniert hier al 20 jaar met de handel in zeegroenten en zeewieren. Naast de afzet van Nederlandse zeekraal is er een groot assortiment zilte producten die worden geïmporteerd vanuit andere landen omdat er in Nederland niet voldoende aanbod is om de volledige vraag te dekken.

Klanten hebben echter een sterke voorkeur voor een product dat lokaal in Zeeland is geteeld. Deze afnemers hechten vaak veel waarde aan het milieu, en vinden een zo klein mogelijke ecologische footprint belangrijk. Dit kan worden gerealiseerd door het opzetten van zilte teelten in Zeeland. Bil en Elenbaas werken samen met Gemeente Schouwen-Duiveland om minimaal twee nieuwe gewassen, zeevenkel en zeebanaan, in Zeeland te telen en op de markt te brengen.

www.schouwsezeekraal.nl
www.zeekraal.nl

ZONNE-COLLECTIEF PEKELA

OOST-GRONINGEN

Met de bouw van een groot veld aan zonnepanelen wil de 'Coöperatieve vereniging Pekela duurzaam' de exploitatiekosten van zo'n 10 maatschappelijke organisaties verlagen en verduurzamen. De zonnepanelen komen op het dak van het multifunctioneel centrum in Oude Pekela, een gebouw van de gemeente dat kosteloos mag worden gebruikt. Bij dit project wordt niet één maar tien organisaties tegelijk verduurzaamd, van sportverenigingen tot musea en buurthuizen. Pekela Duurzaam is een van de ongeveer 100 energiecoöperaties dat deelneemt in het Noordelijke energiebedrijf 'Energie van ons'.

<http://info24000.wixsite.com/pekelaDuurzaam/about-us>

Subdoel 2b:

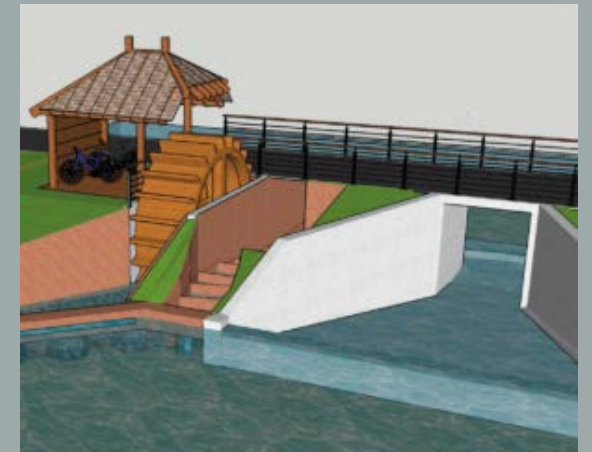
Bevorderen van duurzame ontwikkeling en efficiënt beheer van natuurlijke hulpbronnen, zoals water, bodem en lucht.

Minister Schouten zet vol in op kringloop-landbouw als model om de land- en tuinbouw de komende jaren te verduurzamen. Het sluiten van kringlopen en een beter beheer van natuurlijke hulpbronnen staat hierbij voorop. Een nodig en loffelijk streven, dat positieve weerklink krijgt uit de sector. Het is ook een erkenning van waar een deel van de agrarische

ondernemers al jaren aan werkt. Maar niet alleen de landbouw moet verduurzamen en beter omgaan met natuurlijke hulpbronnen. Dit geldt ook voor de rest van het platteland. Dit leidt vaak tot interessante innovaties.

Het project Beekstroom Twente is een initiatief van de Stichting Anpak'n en legt een unieke koppeling tussen oude elementen en nieuwe ontwikkelingen op het Twentse platteland. Beekstroom laat in Zuidwest Twente, op twee locaties in de gemeente Hof van Twente, zien dat water nieuwe verbindingen legt waarbij de beken op het platteland opnieuw zorgen voor energie en dynamiek. Het project houdt in dat er twee authentieke (houten) waterraden worden geplaatst in Twentse beken. De kracht van het vallende water laat het waterrad draaien, zodat elektriciteit kan worden opgewekt. Bij de molens worden twee authentieke Twentse (houten) "huuskes" gebouwd die passanten als pleisterplaats kunnen benutten voor een rustpauze. In het huuske is informatie te vinden over de omgeving. Het waterschap geeft informatie over haar activiteiten en wat het belang is van (schoon) water. De VVV geeft toeristische

BEEKSTROOM TWENTE

informatie over het gebied. In samenwerking met dorpsraden wordt lokale culturele en historische informatie beschikbaar gesteld.

ZUIDWEST TWENTE

WINDWHEELER

De Windwheeler is een voertuig dat werkt op pure windkracht en met name gericht op duurzame vrijetijdsbesteding. De afmetingen zijn zo gekozen dat je er gewoon mee op de openbare weg mag rijden als een (bak)fiets. Met de WindWheeler wil initiatiefnemer Frank Stoter inspelen op de groeiende markt voor vrijetijdsbesteding en vakanties door antwoorden te bieden op de drie belangrijkste uitdagingen binnen deze branche: duurzame groei, nieuwe producten en diensten op basis van nieuwe technologieën en nieuwe mogelijkheden voor transport. Samen met studenten van de Hogescholen Utrecht en Arnhem Nijmegen wordt het concept verder ontwikkeld van een fiets op windkracht die ook recreatief en educatief ingezet kan worden.

<https://windwheeler.com/nl>

UTRECHT OOST

De roep van de grutto, onze nationale vogel, hoor je steeds minder. Dit is illustratief voor de achteruitgang van de flora en fauna in Nederland in de laatste decennia. Ondanks grote inspanningen gericht op natuurherstel, -ontwikkeling en -beheer gaat het met veel inheemse soorten nog steeds achteruit. Tegelijkertijd beginnen ook de effecten van klimaatverandering zichtbaar en voelbaar te worden. Recentelijk hebben overheden, de landbouwsector, natuur- en milieuorganisaties en universiteiten

de hand ineen geslagen om het tij te keren. Het gezamenlijke Deltaplan Biodiversiteitsherstel, dat eind 2018 werd gepresenteerd, markeert hopelijk een keerpunt. Ondertussen wordt er in een aantal LEADER projecten al concreet gewerkt aan beheer en behoud van biodiversiteit. Omdat LEADER uiteindelijk een economisch programma is, wordt ook altijd gekeken of biodiversiteitsbeheer kan leiden tot nieuwe verdienmodellen.

ARK VOOR HOOGSTAMFRUIT

De Achterhoek bezit een ongekende brede en zeldzame collectie hoogstamfruit en één van Nederlands beste pomologen: Hennie Rossel uit Vorden. Hennie heeft, samen met andere pomologen, de afgelopen decennia een unieke collectie met verschillende soorten hoogstamfruit aangelegd en verzameld en uitgeplant in ongeveer 100 particuliere boomgaarden. Deze collectie is uniek in de wereld, met ruim driehonderd verschillende soorten waarvan ruim honderd uniek in de wereld. Stichting Landschapsbeheer Gelderland en Kenniscentrum Nelles werken met het project Ark voor Hoogstamfruit samen aan het behoud van al het werk van Hennie Rossel zodat deze unieke collectie behouden blijft voor de Achterhoek.

Een Rosselboomgaard bestaat uit tien of meer bomen van de meest zeldzame, verloren gewaande fruitrassen. Het gaat om fruitrassen die in Oost

Nederland met name in de Achterhoek waren teruggevonden, zoals Honingzeuten (Honingzoet), een zeer oud appelras, of Calbas Musqué, van een zeer oude leipeer. Het behoud van soorten is niet alleen van belang voor het behoud van de biodiversiteit, maar deze 'verborgen rijkdom' biedt ook kansen voor toeristische activiteiten en lokale horeca. Heel speciaal is dat negen soorten van deze bijzondere rassen worden beschreven conform de eisen van de verenging Slow Food om te kunnen worden opgenomen in de internationale Ark of Taste.

POLDER WEIDS BLOEMENDAAL

In 2030 is polder Bloemendaal, gelegen midden in het Groene Hart, een prachtige weidse en natuurlijke polder. De nu nog oude sierteelpolder is dan een polder met koeien in de wei, voldoende rustplekken voor weidevogels in het land en volop wandel- en fietsmogelijkheden voor de bewoners uit de omliggende dorpen en steden als Gouda en Waddinxveen.

Wandelaars nemen het pad langs de potstal met Wagyu-runderen, over het veenweideperceel naar de Winterdijk die dwars door Polder Bloemendaal loopt. Vanaf deze dijk hebben wandelaars een fantastisch zicht over de polder. De wandeling gaat verder naar de vogelkijkhut en het

educatiecentrum waar men informatie vindt over natuur, landschap en poldergeschiedenis. De nattere percelen in de polder zijn begroeid met lisdoddes, wilgen en gagel; deze gewassen vormen het voedsel voor de runderen of het strooisel in de potstal. Het vlees van de runderen is te koop bij de boerderijwinkel en bij slagers in de buurt, uiteraard staat het Wagyu-rund op de menukaart van lokale restaurants.

Bij veel burgers leeft de behoefte om zelf voedsel te verbouwen, soms uit romantische motieven maar in toenemende mate om zelf te kunnen ervaren wat voedselproductie inhoudt. Deze groep 'nieuwe boeren' heeft vaak een andere, meer holistische kijk op landbouw en voedselproductie die valt onder de term Permacultuur. Een relatief nieuwe vorm hiervan wordt beoefend onder de naam voedselbossen, waarbij door het creëren van meerdere lagen van permanente en meerjarige gewassen een eigen bos-ecosysteem wordt gecreëerd. Om aan de richtlijnen voor een

voedselbos te voldoen dient het oppervlakte van het perceel tenminste een halve hectare te zijn. Voedselbos initiatieven vinden elkaar in lokale en regionale netwerken. Zo zijn er recentelijk met steun vanuit drie LEADER gebieden in de provincies Zuid-Holland en Utrecht twee provinciale netwerken ontstaan van voedselbos initiatieven. Inmiddels zijn er in den lande al vele tientallen initiatieven gaande, waarvan een aantal ook financiële steun hebben gehad uit het LEADER programma.

Een bijzonder voorbeeld hiervan is Voedselbron Graauw van initiatiefnemers Emiel en Sonja van de Vijver. Zij hebben op een deel van hun biologische akkerbouwbedrijf een voedselbos aangelegd met als doel consumenten, leerlingen/studenten, collega-landbouwondernemers en maatschappelijke organisaties inzicht te geven hoe in harmonie met de natuur lokaal voedsel wordt geproduceerd. Het initiatief kent verschillende onderdelen: naast het voedselbos is ook een multifunctionele ruimte ontwikkeld voor educatieve activiteiten, workshops en de verwerking en verkoop van de geoogste producten. Er worden regelmatig rondleidingen en aanschuifdinners georganiseerd.

<https://voedselbrongraauw.nl>

VOEDSELBRON GRAAUW

HOOFDDOEL 3: VERSTERKEN VAN DE SOCIAAL-ECONOMISCHE STRUCTUUR IN HET LANDELIJKE GEBIED

Subdoel 3a:

Ondersteunen van jonge landbouwers en vergemakkelijken van bedrijfsontwikkeling in plattelandsgebieden.

Wie wil er vandaag de dag nog boer worden? Op de meeste boerderijen met een bedrijfsopvolger van 55 jaar of ouder staat geen bedrijfsopvolger klaar. Dit betekent dat de komende tien jaar ruim 15 duizend boerderijen zullen verdwijnen, of de bedrijfsopvolging wordt op een andere manier opgelost. Hoe groter het bedrijf, hoe groter de kans is dat er een bedrijfsopvolger is. Maar ook de animo voor bedrijfsopname op grotere bedrijven slinkt, gezien de steeds grote bedragen die met een overname zijn gemoeid. In de huidige economische conjunctuur zoeken

de, vaak hoogopgeleide, boerenzonen- en dochters liever hun heil in andere sectoren, waar het werk minder zwaar is en de beloning beter. Binnen het landbouwbeleid is er daarom steeds meer aandacht voor het ondersteunen van die jongeren die wel boer willen worden. Ook binnen het LEADER programma zijn daar goede voorbeelden van te vinden. Het gaat dan in vrijwel alle gevallen om jonge boeren en boerinnen die naast het agrarische bedrijf nog andere activiteiten ontplooiën.

BUURDERIJ VAN DAM

De melkveehouderij van Christel en Gijs van Dam in Wilnis wordt getransformeerd tot een 'buurtboerderij': de Buurderij van Dam. De Buurderij bestaat uit een kinderboerderij, natuurspeeltuin, sociale activiteiten, melkveebedrijf en een zorgboerderij. Het doel is om generaties te verbinden, ontmoetingen te stimuleren en de sociale cohesie te verbeteren. De boerderij wordt opengesteld voor zorgvragers en er wordt verbinding gemaakt met de mensen uit de buurt. Laagdrempeligheid en gastvrijheid zijn hierbij belangrijk, het dient écht een plek voor en door de buurt te zijn. De Buurderij laat ook op een educatieve manier zien waar ons voedsel

vandaan komt en wat hierbij komt kijken. Mensen zijn door de week welkom om de boerderij te bekijken, te werken in de moestuin, een kopje koffie te drinken, deel te nemen aan de sociale activiteiten en eventueel een handje te helpen op de boerderij.

www.boerderijindekijker.nl/team/educatieboerderij-fam-van-dam

HERONTWIKKELING MULTIFUNCTIONELE BOERDERIJ

De historische boerderij van de familie van Son in Valkenswaard, aan de rand van natuurgebied de Malpie, wordt verbouwd tot een complex waar men kan logeren, recreëren, vergaderen en vooral leren over het agrarische bedrijf en de omliggende natuur. Bij de omvangrijke verbouwing speelt het bijzondere historische karakter van de boerderij een grote rol. De gevel wordt gerestaureerd in de oude stijl zodat het aanzicht van de T-boerderij behouden blijft. Niet alleen het agrarische karakter blijft behouden, de natuur en omgeving krijgen ook een grote rol in het nieuwe bedrijf van de familie van Son. Het is de bedoeling dat educatie en voorlichting de stadsmens dicht bij het platteland brengt. Zoon Arno gaat hiervoor de samenwerking zoeken met basisscholen en ondernemers in de omgeving. Ook ontwikkelt hij een interactieve app, waarmee kinderen een speurtocht kunnen doen. Spelenderwijs leren ze zo over het agrarische bedrijf, de dieren en de natuur.

Subdoel 3b:

Bevorderen van de werkgelegenheid, groei, sociale inclusie en lokale ontwikkeling in plattelandsgebieden.

Hoewel de landbouw nog de grootste ruimtegebruiker is op het platteland, is zij in de meeste regio's niet meer de belangrijkste economische drager. Deze rol is overgenomen door andere sectoren, zoals recreatie en dienstverlening. In veel gevallen gaat het daarbij ook om het herbestemmen en hergebruiken van voormalige vrijstaande agrarische bedrijfsgebouwen (VABs). Elders in deze brochure zijn daar ook al voorbeelden van te vinden. De plattelandseconomie wordt hierdoor diverser, waarbij het zaak blijft een evenwicht te behouden tussen nieuwe economische

activiteiten en behoud van de andere kwaliteiten van het platteland, zoals rust, ruimte, landschap en cultuurhistorie. Behalve de economie, is ook de leefbaarheid een belangrijk thema: in veel regio's is sprake van terugloop van voorzieningen, waardoor een vergrijzende bevolking in een isolement dreigt te geraken. Hier komt de kracht van de bottom up werkwijze van LEADER het best tot zijn recht. Het laat zien dat bewoners op eigen kracht nieuwe vormen vinden om de leefbaarheid en de sociale cohesie te versterken.

Oersprong is een initiatief dat zich richt op het realiseren van kleinschalige dagbesteding op een voormalig boerenbedrijf aan de Ketelweg in Dronten. De initiatiefnemers, Luc en Mirjam Klunder-Koens, gaan dagbesteding-plus plekken realiseren voor jeugd, (jong) volwassenen en ouderen met een afstand tot de reguliere arbeidsmarkt. Het gaat hierbij met name om mensen met diverse beperkingen uit Dronten en de directe omgeving. Naast de gewone dagbesteding zal er veel aandacht zijn voor trainingen en het aanleren van sociale vaardigheden, reflectie, gedrag, zelfstandigheid en ontplooiing. De voormalige aardappelschuur en koeienstal worden verbouwd tot kantine, rolstoeltoegankelijke sanitaire ruimte en rust biedende werkplekken. Er zal een kas worden gebouwd voor een combinatie van vis- en groenteteelt. Ook zal de kas worden ingezet voor biomassa verwarming. Hierbij wordt middels compostprocessen warm water geproduceerd voor zowel verwarming van de kantine als voor de overige

OERSPRONG

kweekprocessen. De bestaande windsingel zal in samenwerking met studenten worden vervangen door een voedselproducerende singel. Er komt een verkoopruimte, waar de producten uit de kas, de tuin en de voedselsingel zullen worden verkocht, en waar cliënten hun sociale vaardigheden kunnen ontwikkelen.

<https://www.facebook.com/Oersprong.nu>

In 2018 is het Rijksmonument 't Oude Groot-huys ("het Spookhuis") verplaatst naar het terrein van het openluchttheater in Hertme. Met deze verplaatsing wordt tevens het casco gerestaureerd zodat het voor de komende jaren behouden blijft als cultuurhistorisch monument. Na de eigendomsoverdracht gaat Stichting Theater en Cultuur Hertme samen met Stichting Gemeenschaps-belangen Hertme het Rijksmonument 't Oude Groothuys inrichten en geschikt maken als dorpshuis, waardoor het kan worden gebruikt voor allerlei kleinschalige culturele activiteiten, als steunpunt voor activiteiten en producties in het openluchttheater en voor sociale activiteiten voor de bewoners van Hertme. Met dit project blijft het Rijksmonument door een meervoudig gebruik duurzaam behouden. De toekomstige

DORPSSPOOKHUIS HERTME

gebruikers en vrijwilligers van het Openluchttheater worden nauw betrokken bij de realisatie en bij het toekomstig beheer en exploitatie van het 'Dorpsspookhuis'.

<https://openluchttheaterhertme.nl/nieuws/spookhuis>

Subdoel 3c:

Beter inspelen door de landbouw op maatschappelijke verwachtingen inzake voedsel en gezondheid.

Van alle negen doelen van het nieuwe Europese elandbouw- en plattelandsbeleid is dit echt een nieuwe. De laatste jaren is er steeds meer aandacht gekomen voor de relatie tussen voedsel en gezondheid. Aanvankelijk was het beleid vooral gericht op het bereiken van voedselzekerheid en het betaalbaar houden van het voedselpakket. Tegenwoordig verwachten burgers dat voedsel veilig is en bijdraagt aan

de gezondheid. Agrariërs en de voedselketen proberen in te spelen op dit snel veranderend verwachtingspatroon. Er is daarbij over en weer nog vaak sprake van onwetendheid of onbegrip. LEADER is bij uitstek een programma om de brug tussen boer en burger, tussen producent en consument te slaan.

SALLAND BOERT EN EET BEWUST

Boeren en tuinders werken samen met consumenten aan het zichtbaar maken en ontwikkelen van hun bedrijven als maatschappelijk verantwoorde en transparante ondernemingen, waar de samenleving trots op is. De gecertificeerde boeren gaan in gesprek met burgers en organisaties en vertellen wat ze doen en waar ze voor staan. De boer kan zo inspelen op de samenleving en er ontstaat wederzijds waardering. Er doen inmiddels meer dan vijftig boeren mee met dit initiatief van Stichting Ontwikkeling en Uitvoering Salland. Het concept heeft ook in andere regio's al navolging gekregen onder regie van LTO Noord.

www.sallandboerteneetbewust.nl

MIJN BOERDERIJTJE

Vanuit de online applicatie 'Mijn Boerderijtje' ben je verantwoordelijk voor je eigen boerderij. Je verbouwt groenten in je eigen moestuin, zorgt voor je kip, en/of geit. Uiteraard krijg je je eigen virtueel geteelde producten echt thuis gestuurd! Doel van dit project is een relatie tussen platteland en ommeland te creëren en te versterken door mensen kennis te laten maken met het boerenleven. Op 1 februari 2019 is Mijn Boerderijtje BV opgericht. Inspelend op de trend van Edutainment en het gegeven dat mensen steeds meer tijd besteden aan online activiteiten via pc, tablet of smartphone, is Mijn Boerderijtje een concept waarmee burgers kennis kunnen maken met het boerenleven op een laagdrempelige manier, die aansluit bij hun leefstijl, wensen en behoeften. Via de online

applicatie verbouwen deelnemers hun eigen groenten. Alle acties die zij online uitvoeren in de game, worden tegelijkertijd op een fysieke boerderij ook uitgevoerd. Deelnemers kunnen via een camerasysteem 'in real time' meekijken op de boerderij. Na het oogsten ontvangen de deelnemers de door hen verbouwde producten thuis.

www.mijnboerderijtje.nl

De extra meerwaarde van LEADER

LEADER en de problematiek van de Vrijkomende Agrarische Bebouwing

Door de gestage afname van het aantal boerenbedrijven en de modernisering van de overblijvende bedrijven, komen er steeds meer agrarische bedrijfsgebouwen leeg te staan. Verwacht wordt dat het in 2030 om vele tientallen miljoenen vierkante meters gaat. Niet alleen is er vaak sprake van kapitaalvernietiging, maar er dreigt ook een sluipend proces van verloedering van het landschap en het platteland. Er komen ook steeds vaker berichten in de pers dat deze Vrijstaande Agrarische Bebouwing (VABs)

voor illegale doeleinden worden gebruikt. Met steun uit het LEADER programma hebben in de afgelopen decennia vele tientallen VABs een nieuwe bestemming gekregen, uiteenlopend van zorgboerderij, kinderdagopvang, Bed&Breakfast en restaurant tot kleinschalige zorg-wooncomplexen.

De restauratie en herbestemming van de monumentale boerderij Nieuwolda is hiervan een mooi voorbeeld.

RESTAURATIE EN HERBESTEMMING MONUMENTALE BOERDERIJ

In Nieuwolda staat aan de Langeweg een boerderij van het oudste Oldambtster-type. Sinds de jaren '30 is de boerderij niet meer bewoond geweest en ook niet aangepast. Daardoor zijn veel authentieke onderdelen bewaard gebleven, het interieur is nagenoeg intact. De oude bedsteden zijn nog allemaal aanwezig, evenals het oude behang. De eigenaren zijn van plan de boerderij in oude staat terug te brengen en hier twee vakantie-appartementen in te maken. In dit project wordt

niet alleen de boerderij zelf aangepakt maar krijgt ook de tuin een grondige opknappbeurt. De bijbehorende villa 'Hoogheem' die naast de boerderij staat is eigendom van dezelfde eigenaren en enkele jaren geleden al in oude staat teruggebracht. Het project zorgt ervoor dat een beeldbepalend object een plaatje voor de omgeving wordt. Het straatbeeld knapt er van op en er komt meer toeristische- en daarmee ook economische reuring.

Colofon

Samenstelling LEADER Netwerk Nederland
Ontwerp JantyDesign - www.jantydesign.nl
Druk Provincie Groningen

De foto's in de brochure zijn aangeleverd door de verschillende LEADER gebieden.

LEADER Netwerk Nederland

www.leader-netwerk-nederland.nl